

Lygių galimybių politikos įgyvendinimas

2009–2010 metais lygių galimybių ir nediskriminavimo principo įgyvendinimas Lietuvoje patyrė ryškų regresą. Lietuvoje vis sėkmingiau išsiskaido neapykantos kultūra, palaikoma ar toleruojama politikų, tačiau vis dar nėra neapykantos ir nesantaikos kurstymo nuolatinės stebėsenos mechanizmo; Lietuvos tautinių mažumų integracijos politika tapo viena labiausiai apleistų valstybės politikos sričių; akcentuojama kultūrinė tautinių mažumų integracija, ignoruojant sudėtingas socialines problemas; sprendimas dėl vardų ir pavardžių rašymo lotyniškais rašmenimis bus priimtas Europos Sąjungos Teisingumo Teisme; įstatymo projektas dėl žydų bendruomeninio turto kompensacijos iki šiol svarstomas Seimo komitetuose. Romų integracija Lietuvoje faktiškai neegzistuoja – romų situacija nesikeitė ir esminės integracijos problemos sprendžiamos nebuvo. Lietuva žengė žingsnį atgal seksualinių mažumų teisių užtikrinimo srityje: dėl aibės diskriminacinių iniciatyvų, ribojančių homoseksualių asmenų saviraiškos ir susirinkimų laisves, bei dėl nesantaiką kurstančios politinės retorikos visuomenėje išaugo nepakantumas seksualinėms mažumoms, o tarptautinės bendrijos akyse Lietuva įgavo homofobinės valstybės įvaizdį. Neužbaigta teisinė bazė, reikalinga lygių galimybių politikos įgyvendinimui.

Neapykantos kultūros plitimas

Teigiamu žingsniu kovojant su neapykantos nusikaltimais galima laikyti 2009 m. liepos mėn. patvirtintus LR *Baudžiamojo kodekso* pakeitimus,¹ kurie sugriežtino bausmes už nusikaltimus įvykdytus dėl neapykantos kitos lyties, seksualinės orientacijos, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų žmonėms.

Lyginant su ankstesniais metais, 2009 m. buvo užfiksuota mažiau nesantaikos kurstymo atvejų, tačiau 2010 m. kreivė vėl pakilo į viršų. Tačiau oficiali statistika neparodo neapykantos kultūros masto. Lietuvoje nėra nesantaikos kurstymo nuolatinės stebėsenos mechanizmo, todėl šie skaičiai nustatomi pagal nevyriausybinių sektoriaus prašymų dėl ikiteisminių tyrimų pradėjimo skaičių. Kaip ir anksčiau, viešojo interneto erdvė sudaro pagrindinę terpę neapykantą skleidžiantiems komentarams.²

Kaip jau įprasta³ 2009–2010 m. Lietuvoje įvyko nemažai neapykantą demonstruojančių incidentų. Pavyzdžiui, 2009 m., minint Adolfo Hitlerio gimtadienį, Klaipėdoje buvo iškabinta fašistinė vėliava su svastika, tais pačiais metais svastikų ženklai lydimi užrašų „Žudyti žydus“ pasirodė kitose Lietuvos vietose. Fašizmo ideologo ir įgyvendintojo gimtadienis buvo minimas ir 2010 bei 2011 metais. 2010 m. prie

Kauno m. sinagogos buvo rasta kiaušės galva su pritaistytais skrybėle ir sruogomis, siekiant žeminančiai paivaizduoti religingą judėją. Rasistinių užgauliojimų per Marijampolėje vykusias futbolo rungtynes sulaukė juodaodis Panevėžio „Ekranas“ legionierius.⁴

Susirinkimų laisvės įgyvendinimas organizacijoms ir asmenims, kurie kelia svarbius valstybės raidai politinius, socialinius, ekonominius, žmogaus teisių apsaugos klausimus yra apsunkintas,⁵ tačiau Nepriklausomybės dienos eitynės kovo 11-ąją, kurių metu demonstruojamas rasistinis, etninis, religinis ir kitoks nepakantumas, tapo tradicija.

Svarstant pažymėjimo dėl susirinkimo vietos, laiko ir formos organizatoriams išdavimo, atsakingiems Vilniaus savivaldybės atstovams nekyla klausimų dėl šių eitynių atitikimo Lietuvos konstitucinėms vertybėms ir įstatymų reikalavimams. Nepriklausomybės atkūrimo dieną centrinė sostinės gatvė užleidžiama radikaliai ar net ekstremistiškai nusiteikusiems skustagalviams bei radikaliomis pažiūromis garsėjantiems veikėjams, kurių eitynes lydi kaukolėmis išpaisytos vėliavos, užrašai „Broliai esame balti...“, „Už Lietuvą, rasę ir tautą“ ir šūkiai, kurie aiškiai propaguoja rasinį, etninį ir kitokį išskirtinumą, ksenofobiją bei neapykantą „kitokiems“.⁶ Šūkio „Lietuva-lietuviams“, tapusio eitynių ašimi, pavojaus tolesnei demokratinei šalies raidai nepamatė ir teismas, kuris pripažino, kad šis šūkis nekursto nesantaikos.⁷

Viešas neapykantos demonstravimas neapsiriboja Vilniumi. Vasario 16-ąją – Valstybės atkūrimo dieną taip vadinamos patriotinės eitynės tradiciškai vyksta Kaune. 2011 m. jose nebuvo apsieita be rasistinių išpuolių, nukentėjo Pakistano pilietis.⁸

Neapykantos kultūra prasiskverbė į politinį gyvenimą. 2011 m. pradžioje partija „Jaunoji Lietuva“ Vilniaus miesto rinkėjus savivaldos rinkimuose agitavo šūkiu „Be žydrų, juodų, raudonų ir be taboro čigonų“.⁹ Nei politinio, nei teisinio įvertinimo ši netoleruotina politinė veikla nesulaukė. Partija „Jaunoji Lietuva“ tapo valdančiosios koalicijos Kauno m. savivaldybėje nare.

Lietuvoje, įskaitant politinės bendruomenės lyderius, trūksta suvokimo, kad neapykantos kultūros išigalėjimas diskredituoja Lietuvą tarptautinės bendruomenės akyse¹⁰ ir, nesiimant ryžtingų priemonių jos stabdymui, gali sugriauti šiuolaikinio Lietuvos valstybingumo pamatus – demokratiją ir pagarbą žmogaus teisėms. Nors eitynės Vilniuje, ypač 2011 metais, sulaukė plataus atsiribojimo ir pasmerkimo, konkrečių žingsnių užkardyti tolesnį neapykantos kultūros plitimą nebuvo imtasi.

Tautinių mažumų politikos regresas

Lietuvos tautinių mažumų integracijos politika, ilgą laiką laikyta geriausiu pa-

vyzdžiu Baltijos šalyse, tapo viena labiausiai apleistų valstybės politikos sričių. 2010 metų sausio 1 d. nustojęs galioti *Tautinių mažumų įstatymas* ir išigaliojęs *Tautinių mažumų ir išėivijos departamento reorganizavimo nutarimas*¹¹ leidžia kalbėti apie nuo 1989 m. formuotos tautinių mažumų politikos pabaigą.

Naujos redakcijos *Tautinių mažumų įstatymo* projektai Seime diskutuojami daugiau kaip dešimtmetį, tačiau iki šiol ryškesnių poslinkių šioje politikos srityje nematyti. Šiuo metu tautinių mažumų politikos sprendimai dažniausiai priimami *ad hoc* principu, politika reformuojama be aiškios krypties ar siekiamo rezultato suvokimo.

Naujos tautinių mažumų politikos kryptys – *Tautinių mažumų politikos plėtros iki 2015 metų strategija*,¹² *Nacionalinės antidiskriminacinės programos*¹³ bei *Romų integracijos į Lietuvos visuomenę programos*¹⁴ – nors ir galėtų būti vertinamos kaip teigiami poslinkiai, deja, atspindi siaurą ir inertišką požiūrį į mažumų integraciją. Visuose dokumentuose akcentuojama kultūrinė tautinių mažumų integracija (tokią politikos kryptį nurodo ir Tautinių mažumų ir išėivijos departamento pagrindinių funkcijų perdavimas Kultūros ministerijai), ignoruojant socialines problemas, su kuriomis susiduria tautinių mažumų atstovai.

2009 ir 2010 m. didesnio politikų ir žiniasklaidos dėmesio sulaukė atskirų etninių grupių problemos, ypač vardų ir pavardžių rašymo lotyniškais rašmenimis ir žydų bendruomeninio turto kompensacijos klausimai.

2010 m. pavasarį Seimas be jokių racionalių argumentų atmetė Vyriausybės parengtą *Vardų ir pavardžių rašymo dokumentuose įstatymo projektą*,¹⁵ kuris suteiktų teisę vardus ir pavardes rašyti gimtąja kalba lotyniško pagrindo rašmenimis. Galutinį sprendimą dėl lotyniško pagrindo rašmenų įteisinimo dokumentuose greičiausiai priims Europos Sąjungos Teisingumo teismas Runevič-Vardyn byloje.¹⁶

2009 m. vasarą Seime įregistruotas kompensacijų už žydų nekilnojamąjį turtą įstatymo projektas iki šiol yra svarstomas Seimo komitetuose, nors tiek teisingumo ministras, tiek premjeras žadėjo daug spartesnę šio įstatymo priėmimą.¹⁷

Teigiamai galima vertinti Švietimo ir mokslo ministerijos patvirtintas priemonės,¹⁸ palengvinančias migrantų vaikų įsitraukimą į ugdymo procesą. Vis dėlto pedagogų parengimas darbui su migravusiais, skirtingus lietuvių kalbos įgūdžius turinčiais vaikais lieka nepakankamas.¹⁹

Kompleksinio požiūrio iki šiol nesulaukia ir imigrantų integracijos klau-

mai, nors ekonominiu požiūriu darbo imigracija į Lietuvą yra vertinama kaip viena iš demografinių iššūkių sprendimo galimybių.

Neegzistuojanti romų integracija Lietuvoje

Romų bendruomenė išlieka nemėgstamiausia tarp įvairių etninių ir socialinių grupių Lietuvoje. Gyventi kaimynystėje, kartu dirbti ar išnuomoti buto romų tautybės asmenims nenorėtų daugiau nei pusė visuomenės nuostatų tyrimuose apklausiamų respondentų.²⁰

Aptariamuoju laikotarpiu žurnalistai nevensgė sieti romų etninės kilmės išimtinai su neteisėtomis veikomis, taip prisidėdami prie neigiamų nuostatų visuomenėje formavimo, nors *Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso* 54 straipsnis teigia, kad „žurnalistas ir viešosios informacijos rengėjas (...) neturi sieti įtariamo, kaltinamo ar nusikaltusio asmens priklausymo tam tikrai tautinei, etninei (...) grupei (...) su jo padarytu nusikaltimu ir to pabrėžti“. Vien 2009 m. Žmogaus teisių stebėjimo institutas užfiksavo ir perdavė tirti Žurnalistų etikos inspektoriumi 37-ias publikacijas savo turiniu galimai kurstančias tautinę nesantaiką.

Nors 2009 ir 2010 m. buvo priimti romų bendruomenei svarbūs dokumentai – Seimo kontrolierės išvada dėl Vil-

niaus Kirtimų gyvenvietės ir galutinis teismo sprendimas dėl 2004 m. gruodį Vilniaus miesto savivaldybės įvykdytų būstų griovimų Kirtimuose, – romų situacija iš esmės nesikeitė ir esminės integracijos problemos sprendžiamos nebuvo.

2009 m. Lietuvos Seimo kontrolierė atkreipė dėmesį į valstybinių ir savivaldos įstaigų neveiklumą sprendžiant įsisenėjusias problemas ir rekomendavo rasti lėšų integracijos programose numatytų priemonių įgyvendinimui. Jos išvadose buvo pabrėžta būtinybė užtikrinti romų mažumos teisę į būstą, sukurti socialinių paslaugų, susijusių su įgūdžių ugdymu, mechanizmą.²¹

Nepaisant kontrolierės raginimų, situacija klostėsi priešinga linkme. *Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2008–2010 metų programa* buvo finansuota tik trečdaliu ir 2010 m. jos vykdymas buvo nutrauktas. Kultūros ministerija buvo įgaliota parengti *Romų integracijos į Lietuvos visuomenę programą 2010–2012 metams*, tačiau šios apžvalgos ruošimo metu 2011 m. pavasarį visuomenė naujosios programos dar neišvydo.²²

2010 rugsėjo 23 d. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (LVAT) priėmė galutinį sprendimą byloje dėl 2004 m. gruodžio 2–3 dienomis Vilniaus miesto savivaldybės įvykdytų būstų griovimo romų gyvenvietėje Kir-

timuose. Teismas pažymėjo, kad Vilniaus miesto savivaldybė vykdydama griovimus viršijo savo įgaliojimus; griovimai buvo pradėti nesilaikant nustatytos teisinės procedūros ir pažeidžiant statinių įteisinimui numatytus terminus; be to, griovimai buvo pradėti žiemos metu, nesuteikiant kito būsto nugriautų namų gyventojams. Teismas priteisė neturtinės žalos atlyginimą dvidešimčiai nukentėjusių asmenų. Neturtinės žalos atlyginimo dydžiai svyravo nuo 1500 iki 3500 litų.²³ Pareigūnai priėmė ir vykdė neteisėtus būsto griovimus nenukentėjo.

Nors teismo priimtas teismo sprendimas pareiškėjams buvo palankus, tačiau Kirtimų gyvenvietės ateitis netaupo aiškesnė. 2010 m. rudenį spaudoje vėl pasirodė pranešimai apie planuojamus tolimesnius namų griovimus,²⁴ tačiau konkretūs Vilniaus m. savivaldybės planai dėl žemės ir būstų nuosavybės klausimų sprendimo nebuvo priimti.

Homofobija – valstybės politika?

2009–2010 m. laikotarpiu Lietuva žengė žingsnį atgal seksualinių mažumų teisių užtikrinimo srityje. Dėl aibės diskriminacinių iniciatyvų, ribojančių homoseksualių asmenų saviraiškos ir susirinkimų laisves, bei dėl nesantaiką kurstančios politinės retorikos visuomenėje išaugo nepakantumas seksualinėms mažumoms, o tarptautinės bendrijos akyse Lietuva įgavo homofobinės valstybės įvaizdį.

2010 m. atlikta visuomenės nuomonės apklausa parodė, jog lyginant su 2008 metais sumažėjo suvokimas apie seksualinių mažumų diskriminaciją. Pastarasis rezultatas stebėtinai kontrastuoja su apklausos respondentų įsitikinimu, jog labiausiai pažeistų teisę į privataus gyvenimo gerbimą jų vaiko homoseksualios orientacijos paskelbimas viešumoje. Šis kontrastas liudija apie pakantumo seksualinės orientacijos skirtumams regresą, akivaizdu, kad problema traukiasi į šešėlį – nenorima pripažinti, kad šie žmonės diskriminuojami, tačiau aiškiai suvokiama, kaip dėl priskyrimo seksualinėms mažumoms nukentėtų vaikas ir visa šeima.²⁵

2009 m. liepos 14 d. Seimas patvirtino naujos redakcijos *Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymą*, kuriuo homoseksualių ir biseksualių santykių propagavimą prilygino baimę ir siaubą keliančiai informacijai.²⁶ Toks įstatymas susilaukė pagrįsto tarptautinės bendruomenės pasmerkimo. Įtakingos nevyriausybinių organizacijų diskriminacinį aktą prilygino cenzūrai ir priminė Lietuvos valstybei jos tarptautinius įsipareigojimus. Lietuva atsidūrė po Europos Parlamento ir Europos Tarybos Žmogaus teisių komisaro padidinauju stiklu. Vėlesnis įstatymo pakeitimas paliko jame dviprasmiškumus.

Siekis riboti informacijos apie homoseksualius santykius sklaidą visuomenei pasireiškė ir priimtais *Visuomenės*

informavimo įstatymo pakeitimais. Jais yra draudžiama reklamoje skelbti informaciją, kurioje yra „seksualinės orientacijos apraiškų arba skatini-mo“.²⁷ Nors pataisų kūrėjai tikino, kad ši, akivaizdžiai diskriminacinė nuosta-ta, yra techninė klaida – įstatymas su tokia formuluote 2010 m. įsigaliojo.

2009 m. buvo pasiūlyta kriminalizuoti homoseksualius santykius ir numatyti baudžiamąją atsakomybę už homo-seksualių santykių agitavimą viešose vietose.²⁸ To paties Seimo nario pasiū-lymu „homoseksualių santykių propa-gavimas ar propagavimo finansavimas viešose vietose“ galėtų užtraukti ir ad-ministracinę nuobaudą – „baudą nuo vieno tūkstančio iki penkių tūkstančių litų.“²⁹ Abu teisės aktų projektai, po tarptautinės bendruomenės³⁰ ir dau-gelio Lietuvos nevyriausybinių organi-zacijų spaudimo, buvo atsiimti 2010 m. pabaigoje.

Visgi dar viena diskriminacinė inicia-tyva, pasirodžiusi 2010 m. pabaigoje, buvo Seimo priimta svarstyti. Ja buvo siūloma pakeisti *Administracinių teisės pažeidimų kodeksą* ir numatyti baudą už homoseksualumo „propagavi-mą“.³¹ 2011 m. pavasarį šį formuluo-tė buvo pakeista ir po pateikimo pri-imta svarstyti. Pagal naują šios įstaty-mo nuostatos redakciją būtų baudžia-mas viešas konstitucinių dorovinių ver-tybių, Konstitucijoje įtvirtintų šeimos pagrindų niekinimas bei visuomenės dorovei prieštaraujančių renginių or-ganizavimas.³²

Lygiateisiškumo principams prieštaraujantys projektai buvo grindžiami siekiu išsaugoti tradicines šeimos vertybes bei apsaugoti heteroseksualius seksualinius santykius vertinančius asmenis. Pasisakant LR Seime, kai kurie tautos atstovai nevengė neapykantos kupinos retorikos: „Aš manau, tada būtų išspręsta daug problemų, nebūtų išduodami leidimai įvairiausiems gėjų paradams, nebūtų įtampos visuomenėje ir mums, Seimo nariams, taip pat nereikėtų šokinėti čia per tvoras, kovoti su įvairiais seksualiniais iškrypimais.“³³ Šie ir panašūs argumentai parodo, kad homofobiškų įstatyminių iniciatyvų autoriams ir juos palaikantiems politikams trūksta išprusimo ir žmogiško jautrumo.

Kai kurių politikų ir dalies visuomenės nebrandumą parodė ir 2010 m. gegužę organizuotos eitynės „Už lygybę“, skirtos atkreipti dėmesį į diskriminaciją seksualinės orientacijos pagrindu. *Baltic Pride 2010* renginys neapsiėjo be incidentų. Protestuotojai, kurių kartu su žiūrovais buvo keliskart daugiau nei eitynių dalyvių, išliejo savo pyktį neapykantą kurstančiais šūkiiais, žeminančių plakatų demonstravimu bei atviru puolimu. Į renginio saugumą besirūpinusius policijos pareigūnus buvo paleisti garsiniai sprogmenys, dūminiai užtaisai bei akmenys. Kitame Neries upės krante buvo demonstruojamas medis kryžius, renginio metu Vilniaus Katedros aikštėje vyko maldos akcija, nukreipta pasmerkti seksualinių

mažumų eitynes.³⁴ Aršiausiai neramumus kursčiusiems politikams pavyko išvengti teisinės atsakomybės, nes Seimo nariai nesutiko panaikinti jų imuniteto, tuo pačiu išreikšdami savo pritarimą jų veiksams.

Neužbaigta teisinė bazė, įgyvendinant lygių galimybių politiką

Aptariamuoju laikotarpiu į Lietuvos teisę nebuvo perkeltos Tarybos direktyvų 2000/43/EB, 2000/78/EB, 2002/73/EB ir 2006/54/EB nuostatos, kurios leistų diskriminacijos aukoms teisminiuose procesuose būti atstovaujamos nevyriausybinų organizacijų.³⁵

Nors *Lygių galimybių įstatymas* ir *Motėrų ir vyrų lygių galimybių įstatymas* tokią galimybę organizacijoms suteikia, be būtinų *Civilinio proceso kodekso* ir lydinčiųjų teisės aktų pakeitimų, praktiškai jos įgyvendinti nėra įmanoma. 2009 ir 2010 m. parengtų *Civilinio proceso kodekso* pakeitimų priėmimo procesas į priekį nepajudėjo.³⁶

2009 m. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos parengtas Nacionalinis lygybės statistikos veiksmų plano projektas yra teigiamas žingsnis adekvачios lygybės statistikos rinkimo sistemos Lietuvoje įdiegimo link.³⁷ Svarbu užtikrinti, kad Vyriausybė patvirtintų šį planą ir garantuotų jo nuoseklų įgyvendinimą.

¹ Baudžiamojo kodekso 170, 191, 192 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 1701 straipsniu įstatymas, Nr. XI-330, Žin. 2009, Nr.87-3663

² Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra. „Generalinės prokuratūros specialiųjų tyrimų skyriaus veiklos 2010 metais ataskaita“, Nr. 17.9.-234, 2011-01-28, P. 8, <http://www.prokuraturos.lt/nbspnbspNusikaltimaižmoniškumui/tabid/221/Default.aspx>; Daugau žr. Apžvalgos dalyje „Saviraiškos laisvė“

³ Žmogaus teisių stebėjimo institutas. „Žmogaus teisių įgyvendinimas Lietuvoje 2007–2008: Apžvalga“, P.46–48.

⁴ „Toks paprastas butinis lietuviškas fašizmas...“, *Anarchija.lt*, <http://www.anarchija.lt/politika/10403.html?task=view>; „Ademolu rasistiniai išpuoliai sukėlė šypsena“, *Alfa.lt*, 2010-04-01, http://www.alfa.lt/straipsnis/10338961/?Ademolu.rasistiniai.ispuoliai.sukele.sypsena=2010-04-01_14-55 „Antisemitinis išpuolis Kaune – prie sinagogos numesta kiaulės galva“, 2010-08-21, *Delfi.lt*, <http://www.delfi.lt/news/daily/crime/antisemitinis-ispuolis-kaune—prie-sinagogos-numesta-kiaulesgalva.d?id=35683875>

⁵ Žr. Apžvalgos dalį „Saviraiškos laisvė“

⁶ Mindaugas Jackevičius. „Nacionalistų skanduočės „Lietuva lietuviams“ papiktino žmogaus teisių gynėjus“, *Delfi.lt*, 2010-03-15, <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/article.php?id=30017907>

⁷ *Supra* note 3, P. 47.

⁸ „Kaune surengtose eitynėse skambėjo šūkiiai „Lietuva – lietuviams!“, po jų nukentėjo Pakistano pilietis“, *Delfi.lt*, 2011-02-17, <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/kaune-surengtose-eitynese-skambejo-sukiai-lietuva>

lietuviams-po-ju-nukentejo-pakistano-pilietis.d?id=42096967

⁹ Eglė Samoškaitė. „D. Kuodytės padėjėjas rinkėjus agituoja šūkiu prieš „žydrus, juodus ir raudonos“, *Delfi.lt*, 2011-02-08, <http://www.delfi.lt/news/balsuok2011/naujienos/dkuodytes-padejejas-rinkejus-agituoja-sukiu-pries-zydrus-juodus-ir-raudonus.d?id=41787103>

¹⁰ Eglė Digrytė. „Norvegijos ambasadorius: eitynės „Lietuva–lietuviams“ šokiravo!“, *Delfi.lt*, 2010-03-19, <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/norvegijos-ambasadorius-eitynes-lietuva—lietuviams-sokiravo.d?id=30166409>

¹¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Tautinių mažumų ir išeivijos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Lietuvių grįžimo į tėvynę informacijos centro reorganizavimo“, Nr. 634, Žin. 2009, Nr.77-3177

¹² LR Vyriausybės nutarimas „Dėl tautinių mažumų politikos plėtros iki 2015 metų strategijos patvirtinimo“, Nr.1132, Žin. 2007, Nr.112-4574

¹³ LR Vyriausybės nutarimas „Dėl nacionalinės antidiskriminacinės 2009–2011 metų programos“, Nr.317, Žin. 2009, Nr. 49-1964; LR Vyriausybės nutarimas „Dėl nacionalinės antidiskriminacinės 2006–2008 metų programos“, Nr.907, Žin. 2006, Nr. 100-3872;

¹⁴ LR Vyriausybės nutarimas „Dėl Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2008–2010 metų programos“, Nr. 309, Žin. 2008, Nr. 42-1555; LR Vyriausybės nutarimas „Dėl Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2000–2004 metų programos“, Nr. 759, Žin. 2000, Nr. 54-1580

¹⁵ Vardų ir pavardžių rašymo dokumentuose įstatymo projektas, Nr. XIP-1644(2), 2010-03-29, http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=368047

¹⁶ „Europos Sąjungos Teisingumo teismo generalinis advokatas paskelbė išvadą byloje Runevič-Vardyn, C-391/09“, *Teisingumas.lt*, 2010-12-17, <http://www.teisingumas.lt/naujienos/aktualijos/europos-sajungos-teisingumo-teismo-generalinis-advokatas-paskelbe-ivada-byloje-runevic-vardyn-c-391-09>

¹⁷ Digrytė, E. „R. Šimašius: būtų sveika žydu turto kompensavimo klausimo imtis kuo greičiau“, *Delfi.lt*, 2009-12-14, <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/rsimasius-butu-sveikazydu-turto-kompensavimo-klausimo-imitis-kuo-greiciau.d?id=26844691>

„A.Kubilius: žydu turto kompensavimo klausimą tikimės išspręsti iki metų vidurio“, *Delfi.lt*, 2010-03-12, <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/article.php?id=29938549&rsslk=true>

¹⁸ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl užsieniečių ir LR piliečių, atvykusių ar grįžusių gyventi ir dirbti LR, vaikų ir suaugusiųjų ugdymo išlyginamosiose klasėse ir išlyginamosiose mobiliosiose grupėse tvarkos“, Nr. ISAK-1800, *Žin.* 2005, Nr. 109-3991

¹⁹ Lietuvos vaiko teisių kontrolieriaus pažyma „Dėl Lietuvos piliečių ir užsieniečių vaikų, grįžusių/atvykusių iš užsienio, integravimo (-si) Lietuvos mokyklose“, Nr. 15-2008/KI-6, 2009-01-21,

http://www3.lrs.lt/pls/inter/dba_intra.vaikai?sakid=5329&dokid=83163&kalbid=1

²⁰ Etninių tyrimų institutas. Lietuvos gyventojų nuomonės apklausa (2010 m. liepos 15 d. – rugpjūčio 2 d.) rezultatai, 2011-01-04, <http://www.ces.lt/2010/09/lietuvos-gyventoju-nuomones-apklausa-2010-m-liepos-15-d-rugpjucio-2-d-rezultatai/>

²¹ Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga. Informacinis biuletenis. Žmogaus teisių apsauga: romų teisės, 2009 m. sausio – birželio mėn. Nr.23(38), <http://www.lrski.lt/files/362.doc>

²² „Romų integravimas į darbo rinką tebėra problematiškas“, *Delfi.lt*, 2010-05-30, <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/romu-integravimas-i-darbo-rinka-tebera-problematiskas.d?id=32940817>

²³ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. rugsėjo 23 d. nutartis byloje A-444-1003/2010

²⁴ Miknevičius L. „Vilniaus čigonų tabore buldozeriai vėl griaus trobas“, *Kaunodiena.lt*, 2010-08-20, <http://kauno.diena.lt/naujienos/lietuva/294562>

²⁵ Reprezentatyvi Lietuvos gyventojų apklausa. „Kaip visuomenė vertina žmogaus teisių padėtį Lietuvoje“, 2010-11-03-2010-11-15, http://www.hrmi.lt/uploaded/PDF%20DOKAI/Vilmorus_Apklausos_Rezultatai_20101210.pdf

²⁶ Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymą, *Žin.*, 2009, Nr. 86-3637; Daugiau žr. Apžvalgos dalyje „Saviraiškos laisvė“

²⁷ Mindaugas Jackevičius. „Gėjai pasipiktino reklamos cenzūra, Seimas teisinasi technine klaida“, *Delfi.lt*, 2010-11-18, <http://verslas.delfi.lt/Media/gejai-pasipiktino-reklamos-cenzura-seimas-teisinasi-technine-klaida.d?id=38310085>

²⁸ Baudžiamojo kodekso papildymo 310(1) straipsniu įstatymo projektas, Nr. XIP-668 (2), 2009-06-16, http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=346178&p_query=&p_tr2=

²⁹ Administracinių teisės pažeidimų kodekso papildymo 21430 straipsniu ir 224 bei 2591 straipsnių papildymo įstatymo projektas, Nr. XIP-667 (2), 2009-06-16, http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=346176&p_query=&p_tr2=

³⁰ „EP liberalai ragina Lietuvos valdžios institucijas gerbti seksualinių mažumų teises“, *Delfi.lt*, 2010-11-18, <http://myep.delfi.lt/archive/article.php?id=38713911>

³¹ Administracinių teisės pažeidimų kodekso 224 bei 2591 straipsnių pakeitimo ir papildymo 21430 straipsniu įstatymo projektas, Nr. XIP-2595, 2010-10-19, http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=383747&p_query=Homoseksuali%F8%20santyki%F8&p_tr2=1

³² Administracinių teisės pažeidimų kodekso 224 bei 2591 straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 21430 straipsniu įstatymo projektas Nr. XIP-2595(2), http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.susije_l?p_id=397252; Daugiau žr. Apžvalgos dalyje „Saviraiškos laisvė“

³³ Seimo rytinio nenumatyto plenarinio posėdžio Nr. 267 stenograma, Nr. 151, 2010-11-23, http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=385963

³⁴ Rita Gečiūnaitė. „Monsinjoras Svarinskas: palaikantys seksualines mažumas yra atsilikę“, *Alfa.lt*, 2010-05-08, [Sekunde.lt, 2010-05-10, <http://kauno.diena.lt/naujienos/lietuva/po-cityniu-riauses-p-grazulis-isvesdintas-jega-277322>](http://www.alfa.lt/straipsnis/10356315/?Monsinjoras.Svarinskas.palaikantys.seksualines.mazumas.yra.atsilike=2010-05-08; „Po citynių – riaušės. P.Gražulis ir K.Uoka išvesdinti jėga“, <i>Kaunodiena.lt</i>, 2010-05-08, <a href=)

³⁵ Civilinio proceso kodekso 56 straipsnio įstatymo papildymo projekto aiškinamasis raštas, Nr. XIP-392, 2009-03-05, http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=338508

³⁶ Civilinio proceso kodekso 56 straipsnio papildymo įstatymo projektas, Nr. XIP-392, 2009-03-05, http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=338506; Civilinio proceso kodekso 56 straipsnio 1 dalies papildymo įstatymo projektas, Nr. XIP-2347, 2010-08-26, http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=379879

³⁷ Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos 2009 m. veiklos ataskaita, P. 120-122, http://www.lygybe.lt/assets/LGKT%20ataskaita%202009_kovo_15.doc